

De onverwerkte Holocaust

Jan Groenleer

De vraag hoe de Holocaust heeft kunnen plaats vinden, is na de Tweede Wereldoorlog regelmatig gesteld. Daaraan gekoppeld de vraag: Hoe kunnen we voorkomen dat zich dit in de toekomst herhaalt?

Volgens de auteur van dit boek heeft de kerk en de theologie verzuimd om een grondige bezinning op gang te brengen over de Holocaust zelf. Er kwam wel bezinning op de relatie van de kerk en Israël, maar zonder dat de Holocaust daarbij betrokken werd. Er kwamen publicaties over de 'theologie na Auschwitz' of de theologie 'na de Holocaust'. Maar de Holocaust zelf werd buiten de Israëltheologie gehouden. Het ontbrak de kerk aan zelfkritiek. Dit betekent, volgens de auteur, een belemmering voor het kerk-zijn vandaag en tast haar geloofwaardigheid aan.

Het eerste deel van het boek gaat uitvoerig in op de historische achtergrond van de Holocaust. In het tweede deel komt de vraag aan de orde of, en zo ja, hoe de Holocaust een rol gespeeld heeft of nog speelt in de theologie. Daarbij passeren enkele naoorlogse theologen de revue zoals o.a. Moltmann, Marquardt en Van de Beek. Door het boek lopen een drietal rode draden. De eerste rode draad laat een genuanceerd beeld zien van de positie van de Joden in de geschiedenis. De simpele voorstelling dat de Joden in laatantieke wereld en de Middeleeuwen vogelvrij zijn

geweest, geen enkele bescherming hebben genoten en voortdurend werden verjaagd, wordt ontzenuwd. Het ligt genuanceerder, al levert het over het algemeen geen rooskleurig beeld op.

De tweede rode draad vestigt de aandacht erop dat de Holocaust niet losstaat van de Europese cultuur. Het lijkt er soms op alsof er een rechtstreekse lijn getrokken moet worden van de Middeleeuwen – met Luther als sluitstuk – naar de Holocaust. De kerk is dan de schuldige. Maar vergis je niet in de Verlichting die op haar wijze ook een negatieve rol heeft gespeeld. De derde rode draad wordt gevormd door de vraag waarom de kerk de Holocaust nooit tot een bezinningspunt heeft gemaakt.

Dit laatste riep bij mij enkele vragen op. Als de stelling waar is dat de kerk de Holocaust tot haar eigen schade niet heeft verwerkt, hoe zou het dan wél moeten? En wat zou dat uitwerken in kerk en theologie? Op die vragen geeft het boek eigenlijk geen antwoord.

Niettemin is het zeer de moeite waard om het te lezen. Het is geen eenvoudige literatuur. Je wordt er al lezend ook niet altijd vrolijk van. De reactie van bijvoorbeeld de Bekennende Kirche in nazi-Duitsland op de maatregelen tegen de Joden, verliep op zijn zachtst gezegd uiterst moeizaam. De waarde van het boek ligt vooral in de beschrijving van de historische achtergrond van de Holocaust. Boeiend is ook de weergave van de kerkelijke reacties op de Holocaust en de wijze waarop enkele spraakmakende theologen dit in hun theologie hebben verwerkt. Het geeft zeker een aanzet tot verdere bespreking en doordenking en, wie weet, ook tot een grondige bezinning op de Holocaust zelf waar kerk en theologie hun winst mee zouden kunnen doen. <

Ad Prosman, *De onverwerkte Holocaust. Spiegel voor de kerk van nu*
Boekencentrum – Zoetermeer 2015,
280 pag. € 24,90
ISBN 978 90 239 7020 0.

Lezingen en presentaties

- **11 februari:** seniorenmiddag CGK Baarn
spreker: drs. C.J. van den Boogert
- **18 februari:** lezing in CGK Ouderkerk a.d. Amstel
spreker: drs. F.W. van der Rhee over 'Onze roeping ten aanzien van Israël'
- **6 maart:** lezing bij Bijbelkring CGK Nunspeet over 'zette Paulus als Jood de wet buiten werking?'
spreker: drs. C.J. van den Boogert
- **19 maart:** workshop classicale zendingmiddag classis Rotterdam
spreker: drs. F.W. van der Rhee
- **11 mei:** studiedag 'Reformatie en Israël', TUA Apeldoorn

voor meer informatie zie
www.kerkenisraël.nl en
www.centrumvoorisraelstudies.nl